

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.26>**О. Меленко,**аспірант кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ: ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ

Формування системи стратегічних комунікацій потребує визначення поняття, яке базується на розумінні складових елементів.

Більшість авторів, трактують стратком в якості інструмента комунікативної політики, таким чином, фактично нівелюючи його в якості самостійного об'єкта дослідження. Такий підхід наперед унеможливує виділяти складові елементи в страткомі, адже, на їх думку, сам стратком є елементом та інструментом комунікативної політики.

Такий підхід є помилковим і не відображає справжнього змісту стратегічних комунікацій.

Відсутність стратегічної політики в державі, проголошення стратегічних національних інтересів без розроблення засад стратегічного управління, стратегічного мислення унеможливають досягнення стратегічної мети розвитку української держави.

Важливою самостійною та самодостатньою складовою відповідної стратегічної політики виступають *стратегічні комунікації* – індоктринація стратегічними архітекторами у свідомість національних і зарубіжних суб'єктів українських національних цінностей, стратегічних інтересів, стратегічних цілей на всіх рівнях стратегічного управління через цілеспрямовану, узгоджену синхронізацію діяльності всіх суб'єктів страткому із відповідним системним супроводжен-

ням та реалізацією в рамках національної стратегії.

Важливість страткому зумовлює необхідність у виробленні адекватної системи його адміністративно-правового регулювання. А це, своєю чергою, уможливується лише за умови сформованих правовідносин у відповідній сфері. Тож, формулювання складових страткому, визначає ті сегменти суспільних відносин, які мають бути врегульовані нормами права.

Тому актуальність теми полягає в необхідності визначення поняття стратегічних комунікацій, його складових із подальшим виходом на формування складових правовідносин у у зазначеній сфері.

Тема стратегічних комунікацій для українських науковців не є новою, однак визначальною рисою цих досліджень виступають відсутність чіткого методологічного інструментарію, що його застосовують для вивчення страткому як системної категорії.

На системному рівні стратегічні комунікації становлять предмет досліджень таких вчених: В. Ліпкан, Г. Почепцов, Т. Сивак, С. Соловйов, М. Шклярук. Є і інші окремі публікації, які можуть слугувати додатковою джерельною базою і можуть бути застосовані нами в дослідженні.

Утім, визначальною рисою більшості таких публікацій виступає застосування фрагментарного підходу, через що стратком аналізується, виходячи не з його складових, а через застосування методології тих наук, в рамках

яких відбувається дослідження: комунікативні технології, публічне управління. Відтак фактично стратком як об'єкт дослідження невірно ідентифікується зі своєю однією складовою, що є некоректним.

Відтак формуванні правовідносин у сфері страткому ускладнюється через неадекватне вивчення страткому, неправильні підходи до виділення його складових, а відтак і невірне формування спектра тих суспільних відносин, які складають ядро стратегічних комунікацій.

У цій публікації нам буде сформульовано модель вирішення даного питання.

Наукова гіпотеза: правильне виділення складових страткому уможливить сформулювати сегменти правовідносин у сфері страткому і вийти на системний рівень правового регулювання стратегічних комунікацій.

Метою статті є формулювання правовідносин у сфері стратегічних комунікацій через визначення їх складових.

Стратегічні комунікації виступають складним об'єктом дослідження через те, що не мають чітко визначеного предмета. Прагнення дослідити стратком здебільшого відбуваються через спроби надати визначення поняттю. При цьому, більшістю авторів ігнорується факт того, що „стратегічні комунікації” виступають нерозривною словосполучкою, тому їх аналіз через окреме дослідження складових словосполучки із подальшим синтезом є некоректним.

Більше того відмітимо, що більшість авторів в своїх публікаціях, прагнуть дати визначення, фактично без урахування складових страткому. Таким чином відбувається фактичне нівелювання юридичної техніки, методів правничої герменевтики та інших важливих методологічних підходів, які уможливають правильно і коректно підійти до визначення даного поняття через послідовний опис на синтез його складових.

Так, прикладом, визначаючи стратком „складовою публічного управління” [1], автори не надають аргументів своїй позиції через співставлення компонентів публічного управління і страткому.

Відзначаючи на те, що стратком виступає „інноваційним типом комунікаційного інструментарію” [2-3], автори подають дану тезу в якості констатації фактів, без чіткого розмежування страткому від простих інноваційних методів комунікаційних технологій або комунікативної політики.

Відзначаючи на те, що стратком виступає „засобом, процесом, що лежить в основі забезпечення національної безпеки” [4], автори не наводять аргументи на користь саме страткому, чим інші процеси не є досконалими, в чому полягає потреба саме страткому, і чому саме йому, а не іншим видам діяльності чи безпековим процесам приділяється така увага. Яке місце в безпековій політиці посідають стратегічну комунікації, чим суб'єктна модель страткому різниться від суб'єктів системи забезпечення національної безпеки?

У даному контексті дисонує із загальними абстрактними публікаціями із цього приводу роботи В. Ліпкана, в яких унаочнюється чіткість, методологічний підхід та послідовність. Зокрема, на прикладі однієї сфери – державної інфраструктурної політики – автором пропонується і подається чітка модель використання стратегічних комунікацій, наводяться аргументи та відзначаються ті сильні сторони страткому, яких не мають інші види діяльності [5-7].

Але в цілому слід відмітити, що таких публікацій замало: абстрактність, нечіткість, непослідовність, суб'єктивізм, оціночність та описовість – ось далеко не повний перелік ознак, якими можна в цілому описати публікації, що стосуються виявлення та встановлення складових страткому.

Здійснений нами контент-аналіз публікацій, уможливив виділити ті складові, на які здебільшого в своїх публікаціях зазначають автори, прагнучи дати визначення поняттю страткома. В рамках контексту страткому розглядаються такі окремі, але складові страткому, напрями:

- публічна дипломатія як складова страткому [8-12];
- наратологічний і дискурсивний аналіз [13];
- стратегічний наратив [14-22];
- цивільно-військове співробітництво [23];
- інформаційно-психологічні операції [24];
- інформаційна безпека (інформаційні впливи, інформаційна взаємодія, інформаційна політика) тощо [25].

Одним із завдань страткому є *формування нового сприйняття*, відтак стратком потрібно розуміти як обов'язкову складову державної політики, спрямовану на формування вигідного суб'єкту управління сприйняття реальності. На цю обставину свого часу звертала увагу Е. Голдман, зауважуючи, що в основі страткому лежить управління сприйняттям відповідно до цілей державної політики [26].

Саме тому *стратком* здебільшого має асоціюватися із цілеспрямованою діяльністю органів публічного управління, свідомо спрямованою на вивчення та залучення ключових аудиторій для створення, посилення чи забезпечення умов, сприятливих для підтримки інтересів, політики та цілей держави, за допомогою свідомої реалізації синхронізованих управлінських процесів та скоординованих програм, планів, а також – розповідження тем, повідомлень та інформаційних продуктів із застосуванням усіх інструментів національних сил і засобів [27, с. 176].

На підтвердження останньої тези наведемо думку В. Ліпкана, який, розглядаючи та обґрунтовуючи необхідність у формуванні окремого цен-

трального органу виконавчої влади, запропонував виділити такі складові компоненти системи стратегічних комунікацій крізь призму наступних блоків:

1) *інтераакціоністський* – публічна дипломатія, зв'язки з громадськістю (PR), зв'язки зі ЗМІ, зв'язки з органам державної влади, внутрішня комунікація (між суб'єктами страткому), залучення ключових лідерів;

2) *інформаційно-психологічний* – інформаційно-психологічні операції, залучення ключових лідерів, інформування про ситуацію та документування подій;

3) *технічний* – інформаційно-телекомунікаційні системи, дії в кіберпросторі, протиборство в електромагнітному просторі;

4) *воєнний* – військові заходи на підтримку публічної дипломатії, воєнні операції, гібридні війни, цивільно-військове співробітництво, заходи міжнародного військового співробітництва, демонстрація дій військ;

5) *спеціальний* – спеціальні операції, в тому числі за кордоном, формування рухів опору, введення в оману, розвідувальне забезпечення проведення заходів, фізичний вплив, гібридні війни.

Вчений відзначив, що вони в сукупності становлять собою систему, яка формується суб'єктами державного управління та становить собою узгоджену за цілями та стратегічними пріоритетами діяльність державних і недержавних інституцій у сфері стратегічних комунікацій на засадах інформаційної взаємодії [28]. Потужним кроком стало виділення 17 складових компонентів у першому словнику термінів стратегічних комунікацій за редакцією В. А. Ліпкана [29, с. 331-332].

Ідентичний підхід з урахуванням специфіки публічного управління можна спостерігати і в роботах Т. В. Сивак [30].

Схожа думка, дещо в звуженому і секторальному аспекті синтезу-

ється нами внаслідок аналізу статті Д. В. Дубова, який відзначає на складність і неоднозначність підготовки фахівців за конкретними елементами страткому: 1) публічна дипломатія; 2) інформаційно-психологічні операції; 3) військові зв'язки з громадськістю [31, с. 20].

Дещо розширену інтерпретацію без виходу на формулювання чітких критеріїв та ознак конкретних суспільних відносин пропонує О. В. Терещеня, виділяючи такі складові страткому: 1) інформаційна політика; 2) засоби зв'язків із громадськістю; 3) публічна дипломатія; 4) психологічні маніпуляції, інформаційні заходи [32, с. 119].

Фактично, відбувається перерахування складових інформаційної політики. Зокрема на це вказується в роботах Т. Михайлюк і Т. Кобринь, де зазначено, що Застосування психокommунікативних технологій, активне розроблення концепції проведення інформаційних та інформаційно-психологічних операцій, впровадження інформаційно-комунікаційних стратегій – уможлиблюють констатувати, що вербалізація інформаційних процесів поряд із діджиталізацією є додатковим аргументом на користь того, що державна інформаційна політика є окремим феноменом [33-35].

О.П. Дзьобань при осмисленні сутності проблеми стратегічних комунікацій пропонує взагалі розглядати: 1) *складові*: громадська дипломатія, зв'язки з громадськістю, інформаційно-психологічні операції; 2) *технології*: іміджмейкінг, брендинг, міжкультурна комунікація, репутаційний менеджмент, спін-доктор [36].

Такий підхід є певною мірою схоластичним, адже, якщо автор насправді прагнув виділити складові страткому, то принаймні можна було наступні висунуті ним технології подати в адекватній відповідності до них. За іншого випадку виглядає нагромадження інформаційних даних без встановлення системних зв'язків. Адже, наприклад і брендинг

і іміджмейкінг не є суто методами страткому, а становлять інструментарій комунікаційних технологій, які можуть бути з-поміж багатьох інших інструментів, використані під час реалізації державної політики у сфері стратегічних комунікацій. Більше того, подані автором складові охоплюють лише один із сегментів одного із компонентів страткому.

Дослідники з СБУ також долучилися до спроб надати нариси свого бачення даної проблематики, виділивши такі складові: 1) бізнес; 2) PR; 3) реклама; 4) діяльність мас-медіа; 5) діяльність державних і силових структур; 6) діяльність громадських організацій [37, с. 6].

Певна безграмотність будови даного переліку кидається одразу ж в очі, починаючи від невірної юридичної термінології, завершуючи відсутністю логічних та послідовних критеріїв виділення складових страткому. Більше того, кожний абзац статті складається лише з цитування обраних авторів без виходу на власні висновки. Висновки авторів абсолютно не відповідають тексту статті і виглядають штучними, адже автори наприкінці статті доходять до такого: „У сучасних умовах війни рф проти України спільним для різних форматів інформаційної взаємодії має бути те, що при реалізації державної політики інформація повинна використовуватись, перш за все, для підвищення патріотичної налаштованості громадян; посилення авторитету державної влади, Збройних Сил України серед населення” [37, с. 8].

Відтак стратком фактично зводиться і звужується до „інформаційної взаємодії”, а інформаційна політика до „посилення авторитету влади”. Такі вульгарні інсинуації не мають спільного з наукою, адже висновки є штучними, не мають жодного зв'язку із текстом статті.

Окремо слід виділити той масив публікацій, в яких стратком сегментується і фрагментується відповідно до

тих чи інших сфер життєдіяльності. В Україні найбільш розвинений військовий сегмент досліджень страткомом, тобто стратком у воєнній сфері.

Наголосимо: переважаюча більшість публікацій має предметом стратегічні комунікації у сфері безпеки і оборони, або ж безпосередньо розглядає розріз страткомому кризь призму діяльності МО України (сил оборони) [37,38], в тому числі через педалювання імплементації зразків НАТО в діяльність МО.

Як показала агресивна війна РФ проти України, такий редуціонізм виявився хибним, а автори, що пропонували беззастережне копіювання досвіду НАТО, не змогли надати науковій гіпотезі своїм позиціям, апелюючи до апіорного переважання НАТО в будь-яких конфліктах. Одним із прикладів тиражування моделей НАТО у побудову національної системи стратегічних комунікацій виступає публікація І. Сидоренко [39].

Схожі висновки формуємо і внаслідок аналізу стратегічних помилок і стратегічного провалу розвідувального товариства та безпекової політики Ізраїлю внаслідок системного спланованого нападу представників ХАМАС 7 жовтня 2023 року на Ізраїль. Самовпевненість, самозакоханість, відсутність тверезого аналізу, невикористання вищим політичним керівництвом держави напрацювань страткомому спричинили на серйозних безпекових провалів, численних жертв передусім серед мирного населення.

Саме тому, схеми та безпекові політики, які успішно працювали та застосовувалися раніше, сьогодні не можуть давати гарантованого результату. Глобалізація стосується розвитку не лише технологій і технологічних держав, а й передусім усіх соціальних систем, окремих їх компонентів. Асиметричний та випереджуючий характер завжди матиме шанс проти спланованої і синхронізованої діяльності державної системи. Тому

адаптивність, співмірність та інші характеристики, які ми аналізуватимемо в наступних публікаціях, мають бути покладено в основу формування оновленої та адаптивної системи стратегічних комунікацій в Україні.

Внаслідок здійсненого аналізу значного масиву публікацій, відмічаємо відсутність демонстрації науково обґрунтованого підходу до виділення тих чи інших компонентів / складових страткомому. Автори здебільшого використовують описовий стиль, тяжіючи до абстракцій і уникаючи конкретних пропозицій та критеріїв групування тих чи інших інструментів страткомому до груп компонентів, і відповідно напрямів державної політики стратегічних комунікацій.

Якщо характеризувати подані вище пропозиції, то зауважимо, що в них немає місця таким новим явищам у сфері внутрішньої безпеки, як: національний спротив [40], рух опору, територіальна оборона, поза-судова ліквідація військових злочинців у будь-якій точці планети, забезпечення реалізації військових планів в умовах перебування на посадах у державному апараті агентів впливу інших держав, функціонування національної системи страткомому в умовах біполярності стратегічного партнерства і стратегічної невизначеності [41].

Зокрема, І. Остапенко пропонує розробити та закріпити на законодавчому рівні модель реалізації стратегічних комунікацій у сфері національного спротиву, зокрема у напрямках взаємодії і координації на всіх рівнях управління [40, с. 118].

Таким чином, маючи своєрідний предмет суспільних відносин, стратегічні комунікації, будучи гнучкими, є постійно змінюваними і динамічними, вони обумовлюють досягнення стратегічних цілей держави в рамках стратегічного управління.

Формування тих чи інших компонентів страткомому більше носить суто догматичний і доктринальний харак-

тер, ніж точний та вичерпний прогноз розвитку даної системи в наперед визначених параметрах.

Однак таке визначення складових компонентів є необхідним і важливим для нашого дослідження, адже допомагає визначити коло суспільних відносин у сфері страткому, з метою подальшого вироблення механізмів їх правового регулювання.

У цьому аспекті формуємо важливий **висновок**: ідентифікація страткому в якості процесів дозволяє говорити про формування нового виду суспільних відносин „*суспільні відносин у сфері стратегічних комунікацій*”. Відповідним етапом їх еволюції є виділення **правовідносин у сфері стратегічних комунікацій** – як специфічного виду суспільних відносин, що виникають на підставі норм права, учасники яких є носіями суб’єктивних прав та юридичних обов’язків у сфері формування та реалізації стратегічної політики держави.

Якщо, прикладом, більшість правовідносин у сфері правоохоронної діяльності реалізуються на підставі забороняючих норм права, то правовідносини у сфері страткому реалізуються здебільшого у вигляді уповноважуючих та зобов’язуючих норм права.

Таким чином формуємо проміжне визначення: правовідносини у сфері стратегічних комунікацій – це врегульовані регулятивними, охоронними та спеціальними нормами права вольові суспільні відносини, що виникають між суб’єктами стратегічних комунікацій і суспільством, іншими акторами на основі наділення перших необхідними владними повноваженнями, в межах яких, через стратегічне управління реалізується стратегічна державна політика із реалізації національних інтересів і досягнення стратегічних цілей.

Звідси виділимо **ознаки**, які можуть характеризувати правовідносини у сфері страткому:

- є різновидом правових відносин;
- правовідносини у сфері страткому виникають, змінюються та припиняються на основі регулятивних, охоронних та спеціальних норм права;
- виникнення правовідносини у сфері страткому пов’язане із необхідністю здійснення державної політики щодо реалізації стратегічних національних інтересів;
- правовідносини у сфері страткому складаються між суб’єктами стратегічних комунікацій з однієї сторони та юридичними особами, окремими фізичними особами (громадянами, іноземцями, особами без громадянства), міжнародними організаціями – з іншої;
- правовідносини у сфері страткому є вольовими відносинами, оскільки вони: 1) виникають на основі необхідності реалізації національних інтересів і відповідних норм права, в яких закріплена воля держави; 2) розвиваються на основі норм права, які регулюють здійснення державної політики у найбільш важливих сферах життєдіяльності / видах правовідносин; 3) сам факт реалізації страткому як передумова правовідносин є вольовим актом; 4) в них увиразнюється воля держави щодо реалізації стратегічних національних інтересів з метою досягнення стратегічних цілей;
- правовідносини у сфері страткому мають певні стадії розвитку, почасти одні перетікають в інші, залежно від складових страткому.

Правовідносин у сфері стратегічних комунікацій формуються і розвиваються у наступних блоках: *інтераціоналістський, інформаційно-психологічний, комунікативний, воєнний, технічний та спеціальний.*

Відповідно до складових кожного блоку спільним виступає предмет правовідносин, а спільним для всіх блоків предметом виступають стратегічні комунікації.

Формування системи стратегічних комунікацій відбувається

в рамках турбулентності міжнародних відносин, змін безпекових парадигм та руйнуванням світової безпекової архітектури. Роль та дієвість ООН, інших міжнародних організацій на практиці довели неспроможність міжнародних організацій у вирішенні конфліктів високої інтенсивності, війн. Міжнародне право дискредитує себе вибірковістю, подвійними стандартами, неефективністю, тим самим збільшуючи роль національного права як найбільш дієвого регулятора суспільних відносин в державі.

Міжнародне право перетворилося на інструмент сильних держав для вирішення власних інтересів за рахунок більш слабких суб'єктів міжнародних відносин. Тим самим воно поступово втрачає свою пріоритетну роль у регулюванні конфліктних відносин, дедалі віддалячись від потреб реального світу, втрачаючи ознаки всезагальності, загальнообов'язковості. Дух справедливості поступово вивітряється з міжнародного права, тим самим живлячи різноманітні позаправові форми соціальних систем та способів вирішення ними своїх завдань.

На цьому тлі стратегічні комунікації мають стати для українських правників та взагалі вчених окремим предметом серйозних теоретико-прикладних системних міжгалузевих досліджень. Адже від цього залежить стратегічне виживання унітарної української держави, збереження її національної ідентичності.

У статті здійснено аналіз існуючих підходів до формування складових стратегічних комунікацій, що уможливує сформулювати складові правовідносин у розглядуваній сфері. Акцентовано на відсутності чітких наукових критеріїв для формулювання складових, переважання суб'єктивних підходів та трактувань, що унеможливує

виділити навіть на концептуальному рівні методологію фрагментації страткому за для сегментації та ідентифікації груп соціальних відносин які мають бути врегульованими нормами права.

Виділено ознаки, що характеризують правовідносини у сфері стратегічних комунікацій, подано дефініцію відповідного поняття. Правовідносини у сфері стратегічних комунікацій – це врегульовані регулятивними, охоронними та спеціальними нормами права вольові суспільні відносини, що виникають між суб'єктами стратегічних комунікацій і суспільством на основі наділення перших необхідними повноваженнями, в межах яких реалізуються державна політика із реалізації національних інтересів

Ключові слова: стратегічні комунікації, правове регулювання, правові відносини, правовий дискурс, правові основи, адміністративно-правове регулювання, державна політика

Melenko O. Legal relations amidst strategic communications: approaches to shaping components

The formation of the system of strategic communications is taking place within turbulent international relations, changes in security paradigms, and the destruction of the global security architecture. The role and effectiveness of the UN and other international organizations have proven the inability to resolve high-intensity conflicts and wars. International law discredits itself by selectivity, double standards, and inefficiency, thereby increasing the role of national law as the most effective regulator of social relations in the state.

International law has become a tool for strong states to pursue their own interests at the expense of weaker actors in international relations. Thus, it is gradually losing its priority role in the regulation of conflict relations, increasingly moving away from the

needs of the real world, losing signs of universality and binding nature. The spirit of justice is little by little being eroded from international law, thereby feeding various extra-legal forms of social systems and ways of solving their problems.

Against this background, strategic communications should become a separate subject of solid theoretical and applied systemic interdisciplinary research for Ukrainian lawyers and scientists. After all, it affects the strategic survival of the unitary Ukrainian state and the preservation of its national identity.

The article analyzes the existing approaches to shaping strategic communications components, which make it possible to formulate the components of legal relations in the area concerned. The author emphasizes the lack of well-formulated scientific criteria for naming the components, the prevalence of subjective approaches and interpretations, which make it impossible to identify, even at the conceptual level, a methodology of stratcom [fragmentation for segmentation and identification of groups of social relations which should be regulated by law.

It is determined the features characterizing legal relations in strategic communications and provided a definition of the relevant concept. Legal relations in strategic communications are voluntary social relations regulated by regulatory, protective and specific rules of law which arise between strategic communications entities and society based on vesting the former with the necessary powers within which the State policy for the realization of national interests is implemented.

Key words: strategic communications, legal regulation, legal relations, legal discourse, legal fundamentals, administrative law regulation, public policy.

Література

1. Сивак Т. В. Інституціоналізація стратегічних комунікацій у системі публічного управління України: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2020. 490 с.

2. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні: навч. посіб. для студ. і аспір. Київ: Альтерпрес, 2008. 216 с.

3. Макаренко Л. П. Стратегічні комунікації як засіб запобігання і протидії інформаційним війнам. Регіональні студії. 2022. № 30. С. 75-81.

4. Капшик О. В. Поняття і сутність стратегічних комунікацій як засобу забезпечення національної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 16. С. 109-113.

5. Ліпкан В. А. Безпека стратегічної інфраструктури та стратегічні комунікації в контексті реалізації геостратегії сучасної України. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2021. № 38. С. 205-216.

6. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України: словник. Київ: В.А. Ліпкан, 2023. 252 с.

7. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Стратегія державної інфраструктурної політики України: монографія; за загальною редакцією В. А. Ліпкана. Київ: Ліпкан В. А., 2022. 1008 с.

8. Сивак Т. В. Система стратегічних комунікацій у публічному управлінні. Публічне управління та адміністрування в Україні. 2018. Вип. 6. С. 28-33.

9. Сивак Т. В. Реалізація стратегічних комунікацій у публічному управлінні на засадах проектного підходу. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2019. № 2 (79). С. 67-76.

10. Paul Ch. Whither Strategic Communication? A Survey of Current Proposals and Recommendations. RAND Corporation. 2009. 34 p. URL: https://www.rand.org/pubs/occasional_papers/OP250.html.

11. Гуцал С. А. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення концептуальних основ. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2769/24736.

12. Ліпкан В. А., Сивак Т. В. Публічна дипломатія: методичні вказівки до

вивчення навчальної дисципліни. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 52 с.

13. Marcellino W.M. *Revisioning Strategic Communication Through Rhetoric and Discourse Analysis*. 2014. URL: <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/577589/jfq-76-revisioning-strategic-communication-through-rhetoric-and-discourse-analy/>.

14. Дубов Д. В. „Стратегічний наратив”: до проблеми реалізації сутнісної складової стратегічних комунікацій у Україні : аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. Інформаційні стратегії. 2017. №8. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2377>.

15. Соловійов С. Г. Стратегічні наративи (мета-наративи). Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.

16. Ліпкан В. А. Наративний аналіз деструктивних геополітичних концепцій. Політикус. 2022. № 4. С. 47–55.

17. Ліпкан В. Наративний аналіз стратегічних комунікацій у посланні Президента України. Цензор. НЕТ. Блоги. 2016. 9 вересня. URL: https://sensor.net/ua/blogs/1102935/narativniyi_analz_strategichnih_komunkatsyi_u_poslann_prezidenta_ukrani.

18. Ожеван М. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. Серія „Політика”. 2016. № 4 (41). С. 30-40.

19. William Hybl. *Narratives and Strategic Communications in Foreign Policy*. URL: <https://www.rand.org/events/2011/11/29.html>.

20. Золотухін Д. Український наратив має утворюватися виключно природнім шляхом, без „планово-квадратного-гніздового підходу”. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2620105-ukrainskij-strategicnij-narativ-matcastina.html>.

21. Казаків М. Гранд-наратив у історії. Освіта, наука, знання. 2015. № 9. URL: <https://commons.com.ua/uk/grand-narativ-u-istoriyi/>.

22. Ліпкан В. Наративний аналіз стратегічних комунікацій у посланні Президента України. Цензор НЕТ.

09.09.16. URL: https://sensor.net.ua/blogs/1102935/narativniyi_analz_strategichnih_komunkatsyi_u_poslann_prezidenta_ukrani.

23. Лямзін В. Цивільно-військове співробітництво як ефективний елемент системи стратегічних комунікацій у мовах відсічі повномасштабної збройної агресії. Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : III міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2022 р.: тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ імені Івана Черняхівського. Київ : НУОУ, 2022. С. 167-170.

24. Коваль М., Медведєв О. Інформаційна війна на території противника. Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : III міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2022 р.: тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ імені Івана Черняхівського. Київ : НУОУ, 2022. С. 30-33.

25. Каішперська Д., Письменний О. Консцієнтальна війна Російської Федерації в глобальному комунікативному просторі. Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : III міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2022 р.: тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ імені Івана Черняхівського. Київ : НУОУ, 2022. С. 27-30.

26. Goldman E. *Strategic Communication: A Tool for Asymmetric Warfare* // *Small Wars Journal*. October 6, 2007. URL: <http://smallwarsjournal.com/blog/strategic-communication-a-tool-for-asymmetric-warfare>.

27. Ліпкан В. А. Стратегічні комунікації. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник. Київ : В.А. Ліпкан, 2023. 252 с.

28. Ліпкан В. В Україні назрела необхідність створення Міністерства стратегічних комунікацій. Цензор. НЕТ. Блоги. 2016. 19 мая. URL: https://sensor.net/ua/blogs/1101960/v_ukraine_nazrela_neobhodimost_sozdaniya_ministerstva_strategicheskikh_kommunikatsiyi.

29. Ліпкан В. А., Попова Т. В. Стратегічні комунікації : словник; за заг. ред. доктора юридичних наук В. А. Ліпкана. Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2016. 416 с.

30. Сивак Т. В. Місце та роль стратегічних комунікацій у процесі забезпе-

чення ефективності реформ. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. № 4 (76). С. 81-85.

31. Дубов Д. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. Стратегічні пріоритети. № 4 (41). 2016. С. 9–23.

32. Терещеня О.В. Стратегічні комунікації у науково-теоретичному дискурсі. *Communications and Communicative Technologies*. Вип. 20. 2020. С. 116-120.

33. Михайлюк Т. С. Політико-системний вимір інформаційно-комунікаційних стратегій скандинавських країн (Швеція, Фінляндія, Норвегія). Дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 „Політичні проблем міжнародних систем та глобального розвитку”. Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. Київ, 2010. 19 с.

34. Кобринь Т. С. Інформаційно-комунікаційні технології – основа інформаційного суспільства. Наукові записки Луганського національного університету. Серія „Філологічні науки”: зб. наук. пр. Т. 2. Вип. 8. [«Пред’явлення світу в гуманітарних дискурсах ХХІ ст.»]. Луганськ: Вид-во державного закладу „ЛНУ ім. Т. Г. Шевченка”, 2009. С. 112–120.

35. Кобринь Т. С. Норвезькі фіорди інформаційно-комунікаційних технологій глобалізації. Грани. 2009. №4 (66). С. 139–144.

36. Дзьобань О. П. Стратегічні комунікації: до проблеми осмислення сутності. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти, №2. 2018. 254–264.

37. Благодарний А., Кононець О. Стратегічні комунікації у секторі безпеки і оборони України. Молодий вчений. 2023. № 1 (113). С. 5-9.

38. Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій : практичний посібник / [Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий, О. Акульшин; за заг. ред. О. Давліканової, Л. Компанцевої]. Київ : ТОВ „ВІСТКА”, 2022. 278 с.

39. Сидоренко І. Стратегічні комунікації України. Європейська політика і правовий дискурс. 2018. № 5. С. 273–279.

40. Остапенко І. О. Роль стратегічних комунікацій у правовому забезпеченні національного спротиву в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. № 6. 2021. С. 114-119.

41. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : монографія. за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора В. А. Ліпкана. Київ : В.А. Ліпкан, 2023. 384 с.